

SOCIAL WORK EVALUATION: ENHANCING WHAT WE DO

James R. Dudley

Chicago, IL: Lyceum Books. 2009. 297 pages.

העוסקים במלאכת הערכת ההתערבות ערים לכך כי העת הנוכחית מסמנת את תחילתה של תפנית היסטורית בתחום זה. הדבר נכון הן בזירת הפרקטיקה, הן בזירת האקדמיה והן בזירת המחקר, האמורה להוות נקודת מפגש בין שתי הזירות האחרות. בזירת הפרקטיקה הולכת וגוברת ההבנה של חשיבות ההתבוננות השיטתית בתכנון תוצאות התערבות ובחינתן כאמצעים להתמקצעות ושיפור השירות לצרכני שירותי הרווחה. עיקר השינוי בתחום זה נובע ממחויבותם המחודשת של קובעי מדיניות חברתית ושל מממנים שונים של יוזמות חברתיות לנושא זה. ניתן לקוות ולצפות שמחויבות זו תתורגם גם ליצירת התערבויות מתוכננות, שיטתיות ומוערכות יותר על ידי אנשי השדה, שכן בסופו של דבר הם שיקבעו את עתיד הגישה והשיח בהקשר זה. בזירת האקדמיה, דפדוף בידיעוני בתי הספר לעבודה סוציאלית מן השנים האחרונות מצביע על התרחבות כלשהי בניסיון להטמיע את חשיבות הערכת ההתערבות בקרב סטודנטים, ולשלב כמרכיב אינהרנטי בשרשרת פעולות ההתערבות והסיוע. כנסים וכתבי יד מן השנים האחרונות בנושא ההערכה וחשיבות הלמידה מהצלחות מהווים גם הם עדות לשינויים המתגבשים בתחום. לבסוף, בזירת המחקר נראה כי תחום ההערכה הבשיל ויכול להכיל מופעים שונים של חקר הפרקטיקה, המבוצעים על ידי חוקרים מדיסציפלינות שונות ומרקע פרדיגמטי שונה.

על רקע זה התפרסם בשלהי השנה שעברה ספרו של ג'יימס ר. דאדלי, *Social work evaluation: Enhancing what we do*. דאדלי, פרופ' לעבודה סוציאלית באוניברסיטת צפון קרוליינה, פרסם את ספרו כדי להוסיף לספרות המתגבשת בתחום ההערכה ספר שרמתו האקדמית גבוהה, ועם זאת יכול לעניין ולשמש גם קורא שאינו בקי בעולם תוכן זה.

בספר שישה חלקים, וכל אחד מהם מתייחס להיבט אחר של התיאוריה והפרקטיקה של הערכת התערבות בעבודה סוציאלית. הפרק הראשון עוסק בקשר שבין מקצוע העבודה הסוציאלית לתחום ההערכה. המחבר טוען שקשר זה הוא טבעי יותר משנדמה לעתים, וכי הערכת התערבות תואמת היטב את הערכים וההקשרים החברתיים שברקע עבודתם של עובדים סוציאליים. בפרק השני סקירה שהיא מעין מבוא לתחום ההערכה. הפרק כולל מגמות היסטוריות ומציג מודלים מרכזיים של עבודה, המנחים את מרבית העשייה בתחום זה. פרק זה דן גם בהיבטים אתיים של פרקטיקת ההערכה. הפרקים השלישי, הרביעי והחמישי מתארים שלבים שונים של עבודת ההערכה. הפרק השישי עוסק בהשלמת תהליכי הערכה והפצת ממצאיהם

ונועד להגביר למידת עמיתים. בסוף הספר הנחיות איגוד המעריכים האמריקני לביצוע הערכה, ורשימת מונחים נפוצים מתחום ההערכה ומשמעותם המדויקת. לכל הפרקים בספר מבנה זהה. ראשיתו בהעלאת שאלות לדיון, המשכו בסקירה אינפורמטיבית של נושא הפרק, וסופו ברשימת מונחים רלוונטית, נקודות לדיון המשך ותרגילי מחשבה. הספר כתוב, במחשבה תחילה, באופן התואם עקרונות של למידת מבוגרים במקצועות מעשיים. לאורכו משולבות דוגמאות רבות מן הפרקטיקה, וארגונו החזותי מאפשר למצוא בו בקלות נושאים גם לאחר הקריאה הראשונה. במובן זה הספר הוא מאגר נוח במיוחד למדריכים, לעובדים ולמורים התרים אחר דרכים חדשות ושונות לעורר בתלמידיהם ובמודרכיהם עניין וסקרנות ביקורתית בתהליך התכנון, הביצוע וההערכה של התערבויותיהם.

כיוון שזהו ספר לימוד (textbook) במהותו, אין לצפות למצוא בו חידוש תיאורטי נרחב או התמקדות בלעדית בהצגת חומרים אמפיריים. חידושו אינו בתוכנו, כי אם באופן שבו הוא מציג את החומר הרב שבחר דאדלי להקיף. בחומר זה כלולים מספר תחומים: הצעות ופרקטיקות מתודולוגיות (איכותיות וכמותיות) לביצוע הערכה; סקירה, על קצה המזלג, של הנושאים ה"בוערים" העיקריים היום בתחום הערכת ההתערבות; השימוש ב"מודל לוגי" כמסגרת מכוונת בתכנון והערכת התערבות; ההתייחסות לבעלי עניין שונים בתהליך ההערכה; ותיאור מפורט של מיומנויות שונות הרלוונטיות לתחום ההערכה וההתערבות בכלל, כגון הערכת צרכים, קביעת מטרות התערבות ויישום של פרקטיקה מבוססת ראיות. במובן זה ישמש הספר גם אנשי מקצוע שאינם תופסים את עצמם כ"מעריכים", אלא מחפשים לחזק היבטים שונים ומסוימים בעבודתם.

חשיבותו של הספר באופן בנייתו המודולרי ובשפה שהוא כתוב בה. מסיבות שאינן מעניינה של סקירה זו (ומתוארות בפירוט לדוגמה אצל לוין-רוזליס וסויה, 2010; רוזן, 2010; Gibbs & Gambrill, 1996), בצדק או שלא בצדק, תחום ההערכה אינו פופולרי בקרב עובדים סוציאליים רבים. ניסיונו רב השנים של ג'יימס דאדלי כמחנך של עובדים סוציאליים מתבטא ב"ניקיון" הטקסט שהוא מציע בספרו. הספר חף כמעט לחלוטין מלשון מליצית ומהתפלפלויות אבסטרקטיות, והוא מגיש לקוראו טקסט מתומצת ונוח לקריאה ולהפנמה. ההתייחסות הייחודית להערכה, כפי שהיא באה לידי ביטוי בשדה העבודה הסוציאלית (לדוגמה, שימוש במונחים הלקוחים מן העגה המקצועית של עובדים סוציאליים, או התייחסות לסוגיות אתיות דרך פרספקטיבה חברתית) גם היא מיתרונותיו הבולטים של ספר זה.

חולשתו של הספר בכך שהוא חוטא לעתים בהשטחה של התפאורה המורכבת שעל רקעה מתבצעות הערכות על ידי עובדים סוציאליים. מי שמחפש התמודדות עם סוגיות סבוכות של הערכה בהקשר של מדיניות חברתית ניאורליברלית, אי הלימה בין המשאבים (הטכנולוגיים והכלכליים) העומדים לרשות עובדים סוציאליים לבין

הדרישה שישלבו הערכות התערבות בעבודתם, או רגישויות אישיות וארגוניות בדיווח על הצלחות צנועות בלבד (אם בכלל) של התערבויות, לא ימצאם בספר זה. לעתים נדמה כי זהו "חיידיק" המאפיין ספרים רבים מתחום ההערכה בעבודה סוציאלית. במובן זה, ספר זה אינו עולה על רבים מן המקבילים לו. הספר מתמקד בעיקר (אם כי לא רק) בהערכה של תוכניות ומיזמים מעבר לרמת הפרט. יחד עם זאת, עובד או מורה מיומן אמורים להיות מסוגלים לקחת את הטקסט הבהיר ולתרגמו גם להתערבויות ברמת הפרט. ניתן להצר, בהקשר זה ובכלל, על שהספר איננו מספק די דוגמאות של הערכת התערבות בהקשרים תרבותיים וסביבתיים שונים, אלא מציג בעיקר עבודה התואמת מודל מערבי "קלסי" של הערכה ושל התערבות עם מי שנתפסים "פונים טיפוסיים" של שירותי רווחה. בהקשר הישראלי, נראה כי ספר זה מתאים בעיקר למנסים ללמוד את תחום ההערכה באופן שיטתי, במסגרת השתלמות או קורסים בתואר הראשון או השני. עבור מי שאינו בקי בתחום ההערכה, מהווה הספר הזדמנות נוחה ביותר לקרוא ולהבין מושגים מורכבים באמצעות שפה ברורה ודוגמאות רבות. שיטוט מרפרף במרשתת האינטרנט מצביע על כך שאף על פי שיצא רק לאחרונה, *Social work evaluation: Enhancing what we do* כבר שולב ברשימות הקריאה של תוכניות הכשרה רבות בתחום ההערכה, ולא בכדי. הספר מתאים גם לעובדי שדה המתנסים לראשונה בהערכה שיטתית של התערבויותיהם, או למנהלים המנסים להטמיע את "רוח ההערכה" בצוותיהם. לבסוף, הספר מומלץ בחום למי שאמונים על הכשרת עובדים סוציאליים, באקדמיה ובשדה.

ליה לוין

מקורות

לוין-רוזליס, מ. וסויה, ר. (2010). סוגיות בהערכה בישראל. באר-שבע: הוצאת הספרים של אוניברסיטת בן-גוריון בנגב.

רוזן, א. (2010). אתגרים ביישום עבודה סוציאלית מבוססת עדויות. חברה ורווחה, (1), 49-73.
Gibbs, L., & Gambrill, E. (1996). *Critical thinking for social workers: A workbook*. Thousand Oaks, CA: Pine Forges.